Prvá dáma Činohry SND

MÁRIA PRECHOVSKÁ

Výstava venovaná nedožitému 100. výročiu narodenia

Osobnosť Márie Prechovskej (21. 1. 1921 – 5. 11. 1995) má v dejinách slovenského divadla, filmu, televízie a rozhlasu významné postavenie. A to nielen vďaka jej hereckým špecifikám. Bola totiž aj jednou z mála domácich umelcov, ktorých nevychovala žiadna slovenská divadelná škola ani ochotnícke javisko. Vo vojnových časoch, v roku 1942, odišla z rodnej Trnavy študovať herectvo priamo do centra umeleckého života strednej Európy – do Viedne. Tam sa stala poslucháčkou svetoznámeho Seminára Maxa Reinhardta (v tom čase premenovaného na Reichshochschule für Musik Wien). Síce školu navštevovala len jeden akademický rok, pre jej herectvo to bol viac než produktívne strávený čas.

Preto, keď v roku 1945 po absolvovaní konkurzu nastúpila do angažmánu činohry Slovenského národného divadla, vzbudil jej herecký štýl takú nebývalú pozornosť. Kolegov, kritikov i bežných divákov pútala nielen svojím noblesným šarmom, dokonalou rečovou kultúrou a melodickým hlasom, ale najmä prejavom, ktorý nepodliehal rudimentárnym ani sentimentálnym polohám, ale smeroval k emočnej vecnosti.
Na javisko prinášala dovtedy u nás nevídaný jav – výraz revidovaný nie citom, ale intelektuálnym nadhľadom. V jej kreáciách sme sa nestretávali s prebytočnými hereckými ornamentmi, ale so sugestívnymi hereckými portrétmi vystavanými na balanse emócie s ráciom.

Prechovská sa pre tieto danosti už od začiatku kariéry vyčlenila zo skupinky kolegýň rovesníčok. Kým ony museli dlhé roky stvárňovať šablónovité postavy vydajachtivých panien a bezduchých krások, Prechovskú do rolí naiviek obsadzovali len zriedkavo. A keď, tak v jej stvárnení to neboli dievčatá bezhlavo zamilované, ale obdarené rozumovou rozvahou (Dona Ines v *Donovi Gilovi*, Máša v *Kremeľskom orloji*, Kandida v *Diabol sa žení*). Režiséri vytušili, že spolupracujú s mladou herečkou schopnou už teraz obsiahnuť výrazný charakterový oblúk, ale zároveň aj s interpretkou disponovanou pre náročné filozofické postavy, cez ktoré dokáže zrozumiteľne pretlmočiť diskurz moderného sveta (Rozalinda v *Ako sa vám páči*, Klarisa v *Neužitočných ústach*, Anna vo *Všetkých mojich synoch*).

Kým v poslednej etape tvorby, v 70. a 80. rokoch, takmer bez výnimky stvárňovala submisívne staré dámy a morálne vzory, na vrchole kariéry bola predstaviteľkou ich presných opakov. Osudových múz odzbrojujúcich mužských partnerov zmyselnou krásou (Ruth v *Nemcoch*, Zoe v *Stratenom liste*), ostrovtipných dám z najlepšej spoločnosti (Grófka vo *Figarovej svadbe*, Gloria v *Diplomatoch*, Epifania v *Milionárke*), duševne nevyrovnaných stvorení, zrkadliacich v sebe deviácie súčasnej spoločnosti (Martha v *Kto sa bojí Virginie Woolfovej?*, Monika v *Pštrosom večierku*, Winnie v *Šťastných dňoch*), ale aj zlobou nasiaknutých indivíduí uzurpujúcich si právo rozhodovať o živote druhých (Panovová v *Ľubov Jarovej*, Herodias v *Herodes a Herodias*, Vassa vo *Vasse Železnovovej*).

Márii Prechovskej patria v slovenskom dramatickom umení mnohé prvenstvá. Zastáva význačné postavenie v širokej galérii našich najosobitnejších hereckých predstaviteľov, pre ktorých práca na javisku, v rozhlasovom štúdiu či pred kamerou nebola povolaním, ale priam poslaním.

KAROL MIŠOVIC



Výstavu pripravil © Divadelný ústav Bratislava v spolupráci so Slovenským národným divadlom, 2021

Autor výstavy: **Karol Mišovic**, vedecký pracovník Ústavu divadelnej a filmovej vedy CVU SAV
Grafické riešenie: **Zuzana Hudáková**
Produkcia výstavy: **Zuzana Poliščák Šnircová**
Jazyková redakcia: **Hana Rafčíková**
Autori fotografií: **Elena Bobeková, Eduard Hollý, Milan Kordoš, Gejza Podhorský, Magdaléna Robinsonová, Margita Skoumalová, Anton Sládek, Vladimír Vavrek, Jozef Vavro**

Použité fotografie sú z archívov Divadelného ústavu, Slovenského národného divadla a Slovenského filmového ústavu.

Divadelný ústav, Slovenské národné divadlo a Slovenský filmový ústav sú štátnymi príspevkovými organizáciami zriadenými Ministerstvom kultúry SR.

SEBAVEDOMÝ VSTUP NA SCÉNU

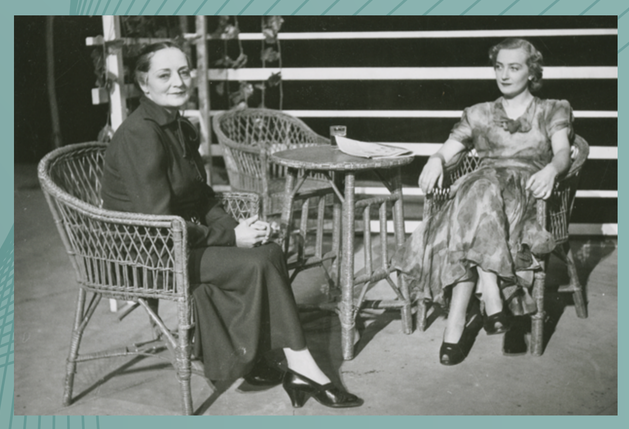
Režiséri okamžite po nástupe herečky do súboru vytušili, že majú do činenia so zrelou umelkyňou, ktorá sa a priori nehodí do epizódnych postáv ani rolí romantických naiviek. Preto sa už na začiatku kariéry stali jej doménou vyspelé ženy so širokým intelektuálnym i citovým rozmerom, ktorým bolo vzdialené afektované nariekanie nad nešťastnými láskami. Prechovská smerovala k ich presným protikladom.



Tirso de Molina: ***Don Gil***
SND, réžia František Krištof Veselý, 1945
Karol L. Zachar (Caramanchel),
Mária Prechovská (Dona Ines)



„To bol neuveriteľný zážitok! Sám som bol ešte začínajúci herec, ale pri pohľade na ňu som mal pocit, že je to hotová herečka! Bola pomerne vysoká, krásna, vyžaroval z nej majestát.“
KRÉNOVÁ, Ľubica. *Ladislav Chudík*. Bratislava : Divadelný ústav, Slovart, 2009, s. 79.



Arthur Miller: ***Všetci moji synovia***
SND, réžia Ivan Lichard, 1949
Hana Meličková (Kate Kellerová),
Mária Prechovská (Anna Deeverová)



William Shakespeare: ***Ako sa vám páči***
SND, réžia Jozef Budský, 1946
Mária Prechovská (Rozalinda)

Simone de Beauvoir: ***Neužitočné ústa***
SND, réžia Jozef Budský, 1947
Mária Prechovská (Klarisa),
Mikuláš Huba (Ján Peter Gauthier)

„Bancíková vedela zvládnuť svoju úlohu tak, že strhávala so sebou aj ostatných spoluúčinkujúcich, najmä sl. Prechovskú, ktorá sa popri nej celkom solídne uviedla.“
(š). Španielska komédia na scéne ND. In *Čas*, 25. 11. 1945.





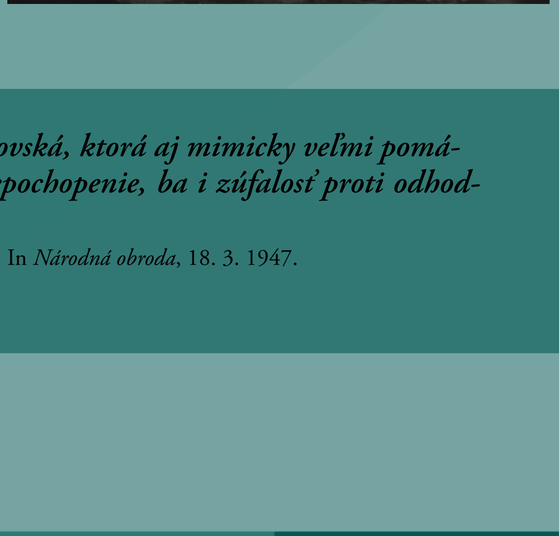
Pjotr Andrejevič Pavlenko: ***Šťastie***
SND, réžia Tibor Rakovský, 1950
Mária Kráľovičová (Lena Žurinová),
Mária Prechovská (Alexandra Ivanovna Gorievová)



Beaumarchais: ***Figarova svadba***
SND, réžia Ivan Lichard, 1949
Mária Kráľovičová (Zuzanka),
Mária Prechovská (Grófka)



Leon Kruczkowski: ***Nemci***
SND, réžia Ivan Lichard a Janusz Warnecki, 1950
Karol Machata (Dôstojník), Mária Prechovská (Ruth),
Jozef Čierny (Tourterelle)



Alois Jirásek: ***Otec***
SND, réžia František Kudláč, 1951
Vladimír Durdík st. (Václav), Mária Prechovská (Anna),
Jozef Čierny (Kopecký), Lea Juríčková (Kopecká)

„Dobre sa uplatnila v úlohe Klarisy Prechovská, ktorá aj mimicky veľmi pomáhala zvýrazniť bezradnosť, absurdnosť, nepochopenie, ba i zúfalosť proti odhodlaniu a šťastiu.“
MRLIAN, Rudolf. Prvá existencialistická hra na scéne ND. In *Národná obroda*, 18. 3. 1947.

FEMME FATALE

Herečke pre stvárnenie úloh bezbranných a životnými nástrahami zmätených naiviek chýbali presvedčivé polohy precitlivenosti a lyrizmu. Namiesto naivity v jej prejave dominovali tóny vyspelej ženskosti. Preto sa Prechovská už na začiatku kariéry stala predstaviteľkou osudových žien. Domín konšternujúcich mužské okolie mramorovou krásou, nadpriemerným intelektuálnym zázemím i povznesením sa nad realitou bytia. Jej galéria vášnivých a dráždivo tajomných žien ponúkla bohaté spektrum hereckých pohľadov. Boli to ženy manipulátorky, nešťastne zamilované vampy, sebadeštrukčné stvorenia, no i žoviálne glosátorky bohémsky si užívajúce radosti života.



Pavol Országh Hviezdoslav: ***Herodes a Herodias***
SND, réžia Janko Borodáč, 1955
Mária Prechovská (Herodias),
Viliam Záborský (Herodes)

„V. Záborský hraje velmi pozemšťansky Herodesa, spíše ovládaného, slabošského než vládnoucího, M. Prechovská jeho ženu Herodias, strohou, nelidsky studenou, jakoby jedem napuštěnou vladařku.“

OPAVSKÝ, Jaroslav. Herodes a Herodias a Tanec nad pláčem. Bratislavské Národní divadlo v Praze. In *Rudé právo*, 23. 11. 1957, roč. 38, č. 325, s. 5.



Leon Kruczkowski: ***Nemci***
SND, réžia Ivan Lichard a Janusz Warnecki, 1950
Mária Prechovská (Ruth)



Konstantin Andrejevič Treňov: ***Ľubov Jarová***
SND, réžia Jozef Budský, 1952
Mária Prechovská (Pavla Petrovna Panovová)



Friedrich Schiller: ***Zbojníci***
SND, réžia Tibor Rakovský, 1955
Mária Prechovská (Amália von Edelreich)

„Prechovská, celým svojím hereckým naturelom mimoriadne priaznivo uspôsobená pre túto postavu, vybudovala svoju Panovovú s neobyčajnou inteligenciou a citlivosťou. (...) v Panovovej využila svoje bohaté mimické schopnosti s mierou neobyčajne pôsobivo.“

KARVAŠ, Peter. Ľubov Jarová na scéne bratislavského ND. In *Divadlo*, 1952, roč. 3, č. 9, s. 793.



Juliusz Słowacki: ***Balladyna***
SND, réžia Mikuláš Huba, 1960
Mária Prechovská (Goplana),
Eva Kristinová (Balladyna)



Lillian Hellmanová: ***Z druhej strany pralesa***
SND, réžia Pavol Haspra, 1961
Ladislav Chudík (Benjamin Hubbard),
Mária Prechovská (Regina Hubbardová)



Peter Karvaš: ***Diplomati***
SND, réžia Ivan Lichard, 1958
Jozef Kroner (Oliver Cox),
Mária Prechovská (Gloria Coxová)



Guilherme Figueiredo: ***Líška a hrozno***
SND, réžia Ivan Lichard, 1958
Eva Kristinová (Melita), Mária Prechovská (Kléia)

„Glória – vychádza Márii Prechovskej veľmi presvedčivo, presne podľa predlohy ako ‚pravá moderná mladá lady... bez škrupúľ‘. Najkrajšie miesta má Prechovská najmä na začiatku tretieho dejstva, kde táto chladná, vypočítavá mladá žena sa vie naraz ukázať z celkom inej strany.“

HIRŠ, Peter. O diplomatoch bez diplomacie. Ostatná premiéra sezóny v ND. In *Práca*, 10. 7. 1958.

NOBLESNÁ KOMIČKA

Mária Prechovská sa pravidelne stretávala aj s postavami z komediálneho repertoáru. V ňom využívala svoj naturálny zmysel pre nenútenosť výrazu, konverzačnú ľahkosť a schopnosť duchaplného pointovania. Pritom nebola predstaviteľkou len jednej komickej polohy. Prirodzene sa dokázala prispôsobiť aj optike groteskného zveličenia, hyperbolického nadhľadu či brisknej irónie.



Ion Luca Caragiale: ***Stratený list***
SND, réžia Ivan Lichard, 1953
Ľudovít Jakubóczy (Agamemnon Dandanache),
Mária Prechovská (Zoe Trahanache), Mikuláš Huba (Štefan Tipătescu)



Ján Palárik: ***Dobrodružstvo pri obžinkoch***
SND, réžia Ivan Lichard, 1953
Mária Prechovská (Grófka Elisa Hrabovská),
Eva Kristinová (Miluška Oriešková), Samuel Adamčík (Orieška)



Ivan Bukovčan: ***Diablova nevesta***
SND, réžia Ivan Lichard, 1957
Mária Prechovská (Pani Barbora), Ctibor Filčík (Sudca)

„Prechovská vystihla odchylnosť rozpustilosťou skúsenejšej ženy s vyrovnaným rodinným životom, ktorá nazerá na pokušiteľského Falstaffa s pevným vedomím svojej rozumovej a mravnej prevahy.“
RAMPÁK, Zoltán. Shakespeare večný a dnešný. O Veselých paniach z Windsoru v Národnom divadle. In *Kultúrny život*, 5. 6. 1954, roč. 9, č. 2, s. 7.



William Shakespeare: ***Veselé panie z Windsoru***
SND, réžia Karol L. Zachar, 1958
Mária Kráľovičová (Pani Fordová), Mária Prechovská (Pani Pageová)



William Shakespeare: ***Čo len chcete***
SND, réžia Tibor Rakovský, 1962
Mária Prechovská (Mária), Karol L. Zachar (Ondrej), Viliam Záborský (Tobiáš)



Vítězslav Nezval: ***Nový Figaro***
SND, réžia Tibor Rakovský, 1963
Anton Mrvečka (Cherubín), Mária Prechovská (Grófka)

„K sviežim a živým postavám inscenácie patrí i Mária Márie Prechovskej najmä svojou bezprostrednosťou v scénach, kde sa najviac exponuje.“
ZABLOUDIL, Vlastimil. Optimizmus, radosť, smiech (Po premiére Shakespearovej komédie v SND). In *Pravda*, 5. 6. 1962.



Guilherme de Oliveira Figueiredo: ***Amfitryon***
SND, réžia Ivan Lichard, 1964
Mária Prechovská (Alkména), Eva Krížiková (Tesala)



Peter Zvon: ***Tanec nad plačom***
SND, réžia Tibor Rakovský, 1969
Mária Prechovská (Rozália Kráľová), Martin Gregor (Aristid Kráľ)

George Bernard Shaw: MILIONÁRKA

SND, réžia Ivan Lichard, 1960

Konverzačný humor G. B. Shawa s možstvom trefných point a intelektuálnych bonmotov nebol nikdy blízky naturelu slovenského herectva. No Mária Prechovská svojou prirodzenou kultivovanosťou, výrazovou distingovanosťou, racionálnym nadhľadom, precíznou prácou s verbálnym prejavom, teda herectvom založeným na minime vonkajškového a maxime vnútorného dokázala tieto nástrahy prekonať. Komplikovaná úloha Epifanie v jej podaní bola ukážkou elegantnej javiskovej konverzácie i detailizovaného prieniku do spodných ľudských tónov náročnej charakterovej úlohy.



Mária Prechovská (Epifania)



Mária Prechovská (Epifania), Karol Machata (Sagamore)

„Prechovskej Milionárka je predovšetkým žena, ktorá chce, vie byť veľmi, očarujúca, ako o nej vraví jedna z postáv. (A Prechovská naozaj vie.) Až na druhom mieste sa vo výkone herečky ocitá charakteristika Milionárky ako ženy – uragánu, neznesiteľne rozmarného živočícha, s ktorým ‚nevie žiť nik'. Prechovská Milionárku zľudšťuje, kultivuje a zoženšťuje, vychádzajúc zrejme z jedného miesta textu v závere, kde táto postava priznáva svoju opustenosť a neschopnosť dosiahnuť šťastie."

TANSKÁ, Nataša. Skrotenie zlého Shawa? In *Kultúrny život*, 13. 2. 1960, roč. 15, č. 7, s. 9.



Mária Prechovská (Epifania)



Mária Prechovská (Epifania), Mikuláš Huba (Lekár)



Mária Prechovská (Epifania), Ctibor Filčík (Adrian)

„Milionářka Márie Prechovské je nejsvětlejším bodem inscenace. Mohli bychom s ní sice polemizovat, kdy a s jakou intenzitou lze herecky vychutnat v této postavě dramatikovu ironii (a v tom je úskalí jisté jednostrannosti), nelze však popřít, že tato Epifanie pevně stojí na půdě žánru Shawova dramatického rukopisu. A to je svým způsobem klad, zejména uvážíme-li, že na slovenských jevištích se často s oblibou prochází strašidlo jakési třetihorní dikce, přesněji řečeno patosu."

NOSKOVIČ, Alexander. Rozmary jedné milionářky. In *Divadelní noviny*, 2. 3. 1960, roč. 3, č. 16 – 17, s. 9.



Ctibor Filčík (Adrian), Mária Prechovská (Epifania)



Mária Prechovská (Epifania)

Dvorná herečka režiséra Karola L. Zachara

Máriu Prechovskú s hercom, kostýmovým výtvarníkom a režisérom Karolom L. Zacharom nespájala len spolupráca vinúca sa takmer celou umelkyninou kariérou, ale aj rodinný, švagrovský vzťah. Kým u iných režisérov sa Prechovská stala erbovou interpretkou rolí duševne spletitých maximalistiek, nebezpečných hedonistiek a životných deviantiek, tak Zachar v jej prejave roztváral tóny komediálnej harmonickosti, hravosti až živelnosti. No neponúkal jej len postavy v temperamentných komédiách, ale pravidelne sa stretávali aj pri spolupráci na dramaticky náročných, až tragických úlohách.



Maxim Gorkij: ***Meštiaci***
SND, 1946
Ladislav Chudík (Pjotr),
Mária Prechovská (Jelena Nikolajevna Krivcova)



Jozef Gregor Tajovský: ***Statky-zmätky***
SND, 1950
Mária Prechovská (Beta)



William Shakespeare: ***Veselé panie z Windsoru***
SND, 1954
Mária Prechovská (Pani Pageová), Mária Bancíková (Pani Fordová)

„Titania mala čosi z chtivosti Marthy z Albeeho – to nebolo nesprávne – a čosi i z jej irónie – aj to bolo dobré, lež najmä sa mi páčila jej chôdza: vznešená i pohrdlivá, túžbou plná, lež aj hravá.“

MITTELMANN DEDINSKÝ, Móric. Bez romantizmu, žiaľ, aj bez lyriky. In *Smena*, 23. 11. 1965, roč. 18, s. 3.



William Shakespeare: ***Sen noci svätojánskej***
SND, 1965
Mária Prechovská (Titania)



Pavol Országh Hviezdoslav: ***Herodes a Herodias***
SND, 1970
Mária Prechovská (Herodias)



Alexander Valentinovič Vampilov: ***Rozlúčka v júni***
SND, 1971
Božidara Turzonovová (Táňa), Mária Prechovská (Repnikovová)

„Prechovská v úlohe manželky a Táninej matky bola sympaticky nápadná taktne zdôrazňovanou nenápadnosťou. Má popri režisérovi zásluhu na tom, že vaudevillový štýl inscenácie sa nemusel zadrhávať o spoločensky problémové polohy.“

RAMPÁK, Zoltán. Od komédie k vaudevillu. Rozlúčka v júni v Divadle P. O. Hviezdoslava. In *Film a divadlo*, 1972, roč. 16, č. 2, s. 27.



Jozef Gregor Tajovský: ***Ženský zákon***
SND, 1974
Hana Meličková (Dora Kalinová),
Mária Prechovská (Zuza Javorová)



Molière: ***George Dandin***
SND, 1981
Mária Prechovská (Pani de Sotenville),
František Zvarík (Pán de Sotenville),
Ivan Rajniak (George Dandin)

Kruté analýzy nevyspytateľných duší

Herečkinmu naturelu nevyhovovali úlohy z dedinského prostredia. Naopak, pravidelne sa stretávala s postavami emancipovaných mestských žien, najmä individualít prevyšujúcich svojím intelektom a nadhľadom najbližšie okolie. Jej doménou boli ženy komplikované, duševne nejednoznačné, ocitajúce sa v osobnostnej kríze, držiace si od najbližších určitý odstup, ale zároveň citlivo vnímajúce ich nepochopenie.



Maxim Gorkij: ***Nepriatelia***
SND, réžia Jozef Budský, 1952
Oľga Sýkorová (Kleopatra), Mária Prechovská (Taťana),
Milada Želenská (Polina),
Viliam Záborský (Zachar Bardin)



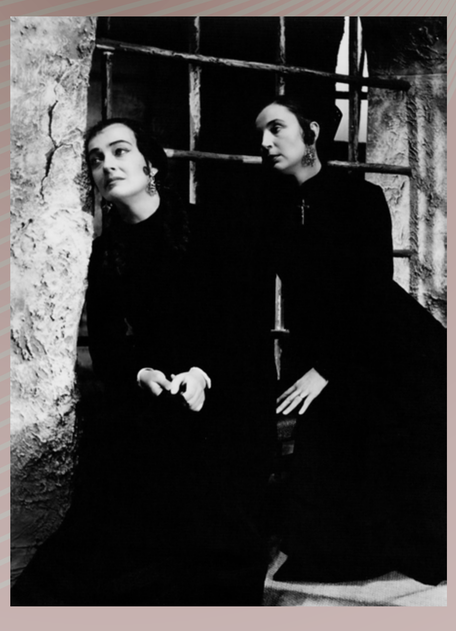
Milan Jariš: ***Inteligenti***
SND, réžia Tibor Rakovský, 1956
Martin Gregor (Profesor Martínek),
Mária Prechovská (Zdena Kalistová)

„A najviac vari upútala v tomto predstavení Martirio Márie Prechovskej. Treba s uznaním kvitovať, že Prechovskú Lichard obsadil práve do tejto úlohy. (...) Nepekná chorľavá žena-mrzák. Ale aj človek, schopný ľúbiť a nenávidieť, a to vari viac, než normálni ľudia. V jej vášni akéhokoľvek druhu je nadľudská sila, vyrastajúca z nespočetných subjektívnych komplexov, znásobených peklom albovského domu. (...) Takáto bola Lichardova i Prechovskej koncepcia obohatená herectvom takého druhu, ktoré je u Prechovskej kvalitatívne nóvum.“

MALINOVÁ, Eva. Zoznámenie s Lorcom. In *Kultúrny život*, 4. 1. 1958, roč. 13, č. 1, s. 9.

„Louise hrala Mária Prechovská. Dnešná intelektuálka, hľadajúca vytúženú samostatnosť, slobodu (ktorú potom hodí k nohám niekomu pri prvom gauči) a nezávislosť. Jej bodavé, skepsou naplnené oči, jej striedme gestikulovanie, jej tichá škriepnosť, to staccato v dobre rytmizovanej reči, to bola postava z mäsa a kostí.“

MITTELMANN DEDINSKÝ, Móric. Krutá sebaanalýza. In *Kulturní tvorba*, 8. 10. 1964, č. 41, s. 12.



Federico García Lorca: ***Dom Bernardy Alby***
SND, réžia Ivan Lichard, 1957
Mária Prechovská (Martirio),
Elena Latečková (Amelia)



Peter Karvaš: ***Antigona a tí druhí***
SND, réžia Jozef Budský, 1962
Mária Prechovská (Erika),
Ctibor Filčík (Gerhard Krone)



Margit Gáspárová: ***Hamlet nemá pravdu***
SND, réžia Pavol Haspra, 1962
Mária Prechovská (Lili Kalotaiová)



Arthur Miller: ***Po páde***
SND, réžia Pavol Haspra, 1964
Eva Kristinová (Elsie), Mária Prechovská (Louise)



Pavol Országh Hviezdoslav: ***Herodes a Herodias***
SND, réžia Karol L. Zachar, 1970
Mária Prechovská (Herodias),
Viliam Záborský (Herodes)



Luigi Pirandello: ***Henrich IV.***
SND, réžia Peter Mikulík, 1970
Mária Prechovská (Markíza Matilda Spina),
Ladislav Chudík (Henrich IV.)

Edward Albee:
KTO SA BOJÍ VIRGINIE WOOLFOVEJ?

SND, réžia Pavol Haspra, 1965

Medzi najvýznačnejšie kreácie Márie Prechovskej z oblasti postáv bohatých na vnútorné kontrasty a kontradikcie patrí Martha z Albeeho hry. Pôvodne ju mala stvárniť Eva Kristinová. Pre jej naturel však bola úloha založená na jemnej psychologickej kresbe mnohotvárnej ženy kompenzujúcej si životný splín krutosťou voči manželovi príliš vzdialená. Prechovská mala na naštudovanie roly len dva týždne, ale o jej výkone sa dodnes hovorí ako o legendárnom. Tri hodiny viedla so svojím javiskovým partnerom Ctiborom Filčíkom slovný zápas plný cynizmu, patologickej bezcitnosti, vzájomného opovrhnutia, ale i smútku nad nevydarenými životmi.



Štefan Kvietik (Nick), Mária Prechovská (Martha), Ctibor Filčík (George)



Mária Prechovská (Martha)

„Filčíkove dialógy s Prechovskou – ktorej hra je rozkošou z hry samej, opájajúcej sa finesami uplatneného a bezo zvyšku sa aj uplatňujúceho naturelu jej herectva – dosahujú v nejednom smere interpretačné vrcholky v tlmočení zvláštností moderného textu. Ich repliky, hýriace rozpormi medzi syntaktickým a zmyslovým spádom dikcie, nenechávajú na pochybách, že dôverne i zasvätene vedia čítať z Albeeho alogizmami sa hemžiaceho rukopisu.“

NOSKOVIČ, Alexander. Zosypané fikcie. K Albeeho hre na Malej scéne. In *Predvoj*, 18. 3. 1965, roč. 1, č. 11, s. 6 – 7.



Mária Prechovská (Martha), Ctibor Filčík (George)



Ctibor Filčík (George), Mária Prechovská (Martha), Štefan Kvietik (Nick)

„Je súčasne skazená, poživačná, tvrdohlavá, oplzlá aj prepitá. Dať to všetko do organickej súvislosti a závislosti je nemalým hereckým problémom, ktorý predstaviteľka s ohľadom na doterajšiu minimálnu kolektívnu skúsenosť s podobným typom repertoáru zvládla priam obdivuhodne. Dosahuje takéto spodobenie Marty zdanlivo prostou vecou: zobrazením jej samozrejmej existencie, v ktorej sa všetky tieto vlastnosti naraz integrujú.“

VRBKA, Stanislav. Mária Prechovská v Albeeho hre. In *Samuel Beckett*: *Šťastné dni*: bulletin. Bratislava : Slovenské národné divadlo, 1965.

„Jej repliky boli majstrovskými ukážkami hereckého umenia: jej smiech, ktorý zakrýval plač, jej nenávisť, za ktorou sa tajila dávna a ešte celkom neuhasená láska ku Georgovi, jej irónia, zvestujúca sa tu zdvihnutým obočím a roztvorenými očami, tam zas kútikom polosasmejúcich úst, jej chcená mačkovitosť akoby zo zášeria vyvolávajúca mladosť a ženskú príťažlivosť, jej gestá vyjadrujúce temnú erotičnosť a tam zas nekonečný žiaľ zakrývaný, tajený a plný hanby, to všetko slúžilo odhaľovaniu, obnažovaniu a pitvaniu duše i srdca ženy, ktorá starne, alebo nechce starnúť, ženy, ktorá chce žiť, ale všetko v nej smeruje k sebazničeniu.“

MITTELMANN DEDINSKÝ, Móric. Je človek naozaj taký zlý? Albeeho dráma na Malej scéne SND – Veľký návrat Márie Prechovskej. In *Smena*, 7. 3. 1965, roč. 18, s. 4.



Mária Prechovská (Martha), Ctibor Filčík (George)

Samuel Beckett: ŠŤASTNÉ DNI

SND, réžia Peter Mikulík, 1965

V 60. rokoch minulého storočia bola absurdná dráma v slovenskom divadelníctve absolútnou novinkou a nie každý herec sa dokázal napojiť na poetiku popierajúcu všetky zákonitosti klasickej dramatiky. Prechovská s režisérom Petrom Mikulíkom pri Beckettovej hre o žene, ktorú bez jej povšimnutia zasypáva piesok, pochopili, že absurdná situácia a absurdná skladba viet sa nesmú hrať zveličene, nepravdivo, teda absurdne. Naopak by mali navodiť dojem emočne verného prežitku. Prechovská tak mohla opäť úspešne zúročiť cit pre dekódovanie myšlienok intelektuálneho textu i zmysel pre vystihnutie dramatického pulzu i v netypicky konštruovanej dráme.



Mária Prechovská (Winnie)

„V Prechovskej Winnie niet rozcítenosti a nostalgie. Niet ich ani v momente najviac s nimi hraničiacom; keď Winnie vyberie z objemnej tašky hraciu skrinku, ktorá jej valčíkom z Veselej vdovy na okamih sprítomní nenávratný a takmer už zabudnutý čas mladosti. A niet tu ani opačného pólu – tupej rezignácie, ku ktorej by – najmä v závere – mohla postava herečku zvádzať. Je iba vecné konštatovanie o žene, ktorú tak nebadane zaskočili roky, o žene, ktorá to viac tuší, než vie. A ktorá sa aj naďalej viac zapodieva malichernými drobnosťami než hlbokými úvahami, aké by koniec-koncov jej spečatený osud aj tak nezmenili. Vecné konštatovanie násobí Prechovská nenápadným, pod povrchom útržkovitých viet pulzujúcim beckettovským lyrizmom, ktorý naznačuje, že dramatik a jeho oddaná interpretka majú tohto malého, odsúdeného človeka radi a že s ním súcitia. Táto Winnie berie vlastne všetko ako samozrejmosť a nevyhnutnosť. Preto aj s takým gestom vyberá z tašky zbraň, ten symbol hrozby a zániku, medituje nad ňou a napokon si ju kladie pred seba. Herečkine výrazové možnosti sa maximálne obmedzujú v druhom dejstve, keď Winnie, ocitajúca sa až po krk v piesku, je odkázaná iba na slová a hru očí. Tu – opäť v zhode s Beckettom – je Prechovskej Winnie zámerne zväčša monotónna, pretože život už dohára, o chvíľu zvuk budíka zaznie posledný raz. Winnie už iba pohladí láskyplne nežným pohľadom plaziaceho sa Willieho a posledný raz zdôrazní, vďačná životu za všetko, čo jej dal, že to bol predsa len šťastný deň...“

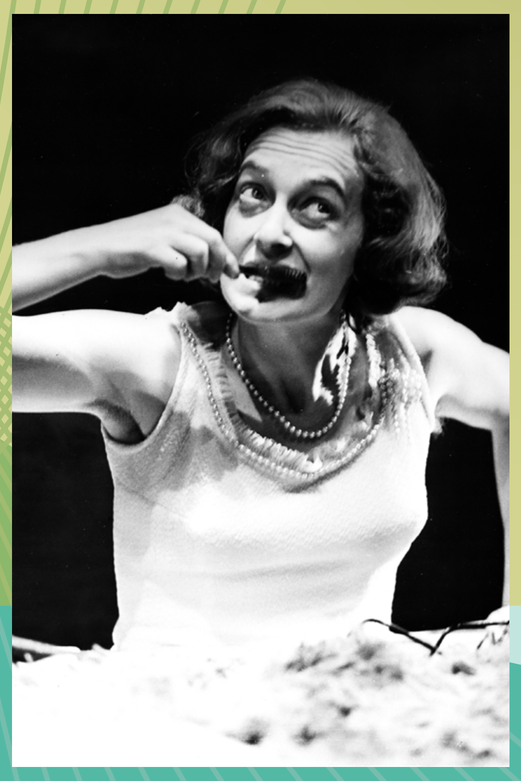
VRBKA, Stanislav. Z Beckettovho smutného sveta (Šťastné dni na Malej scéne SND). In *Pravda*, 4. 1. 1966, roč. 47, č. 3, s. 2.



Mária Prechovská (Winnie)



Mária Prechovská (Winnie)



Mária Prechovská (Winnie)





Branislav Koreň (Willie), Mária Prechovská (Winnie)

Mária Prechovská (Winnie)

Maxim Gorkij: VASSA ŽELEZNOVOVÁ

SND, réžia Pavol Haspra, 1967

Mária Prechovská počas kariéry pravidelne stvárňovala neempatické tyranky, ženy presýtené zlobou, prenasledované vnútornými komplexami i úzkostnými stihomamami. Silné individuality, ktoré si bezvýhradne podmaňujú objekty svojich panovačných zámerov. Tvárnosť týchto kreácií znásobovala svojimi fyzickými danosťami (chladnou krásou, rigoróznosťou prejavu, kategoricky kovovým hlasom). Vrcholnou kreáciou žien navonok sa prejavujúcich suverénnou nekompromisnosťou, no v duši si uchovávajúcich utajené jazvy, bola práve Gorkého antihrdinka Vassa.



Viera Strnisková (Anna Onošenkovová),
Mária Prechovská (Vassa Železnovová)



Mária Prechovská (Vassa Železnovová),
Július Pántik (Sergej Petrovič Železnov)



Viera Strnisková (Anna Onošenkovová),
Mária Prechovská (Vassa Železnovová)

„Prechovská prichádza na scénu rýchlym, energickým krokom a rovnako si počína i neskôr po telefonickej správe o nepríjemnej komplikácii v podniku. Činorodý, cieľavedomý človek, ktorému je práca všetkým. Útle telo drží strnulý postoj, tak ako tvár nepohnuté črty prežitého žiaľu. Silný človek, ktorý dokázal nešťastie v jednej oblasti – v citovom živote – prekonať zvýšenou energiou v druhej – v práci, a citovú krízu prežiť anulovaním akéhokoľvek citu. Ak hovorí s členmi rodiny, tak len neosobne, vecne, nikoho si nepripustí k telu.“

STRÁNSKÁ, Alena. Slovenská Vassa. In *Divadelní noviny*, 22. 11. 1967, roč. 11, č. 8, s. 4.



Soňa Valentová (Ľudmila),
Mária Prechovská (Vassa Železnovová)



Soňa Valentová (Ľudmila),
Mária Prechovská (Vassa Železnovová)



Mária Prechovská (Vassa Železnovová),
Eva Poláková (Rašel)



Mária Prechovská (Vassa Železnovová)

„Očakávala sa dravá, drsná podnikateľka. Prechovská ukázala špekulujúcu dámu, ktorá bez výrazných emócií konverzuje. Potom Rášel hádže svoje výčitky ako hrach na stenu. Vassa chráni, čo má, a pokúša sa ešte znásobiť majetok – pre vnuka. Je v obrane pred všetkými okolo nej, ktorí prakticky čakajú na jej pád, aby sa zmocnili podniku. Jej Vassa má húževnatú obranu v očiach; v tom, ako obozretne sleduje pohyb ostatných, úškrny i úsmevy, obavy i zaváhania. Je stále v strehu; telo drží napäté a vzpriamené; nemá chvíľu uvoľnenia. Vnútorná špirála udržuje v chode načasovaný hodinový stroj. Pukne struna. Jej telo leží na gauči. Nie je to Vassa Gorkého, ale Vassa Márie Prechovskej.“

LAJCHA, Ladislav. K Vasse Železnovovej. In *Pravda*, 19. 11. 1967, roč. 20, s. 4.

Predstaviteľky ľudskej múdrosti

V 70. a 80. rokoch sa Mária Prechovská, predstaviteľka osudových žien, postupne prehrávala k rolám dôstojne starnúcich dám. Pýchu, krutosť, zmyselnú dráždivosť, ktorými disponovali jej niekdajšie kreácie, nahradilo mäkké gesto, familiárny pohľad, molové kadencie. Už nebola dominami z vyššej spoločenskej vrstvy, ale všednými ženami svojej prítomnosti, no i dávnej minulosti. Jej noblesné aristokratické gesto sa zľudštilo, no stále v jej herectve zneli tóny ironickosti, sarkazmu a najmä prirodzenej autority. Vďaka jej zmyslu pre váhu slova, a teda pre rezonérske polohy, jej postavy v inscenáciách naberali na význame priam živého mementa.

„Oproti nej kreáciu Elly Rentheimovej predstavuje M. Prechovská – na rozdiel od Ibsena – ako stelesnenie harmónie, ušľachtilosti a dobroty, s nekonečne múdrym, chápavým nadhľadom, prezrádzajúcim nielen únavu z nevyliečiteľnej choroby, ale aj Ellinu tolerantnosť a vyrovnanosť so životom.“

JABORNÍK, Ján. Ibsen stále aktuálny. In *Večerník*, 12. 4. 1977.



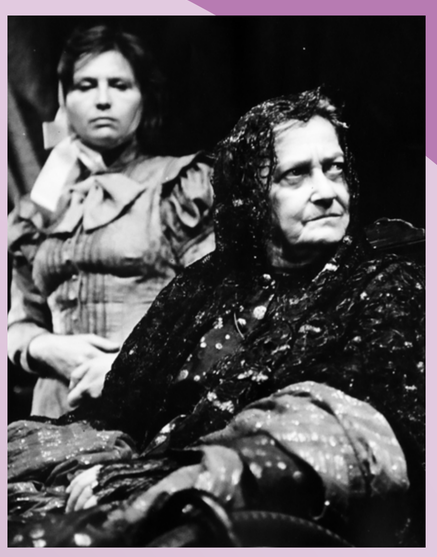
Maxim Gorkij: ***Poslední***
SND, réžia Stanislav Párnický, 1976
Mária Prechovská (Pani Sokolovová),
Mária Kráľovičová (Sofia)



Henrik Ibsen: ***John Gabriel Borkman***
SND, réžia Peter Mikulík, 1977
Mária Prechovská (Slečna Ella Rentheimová),
Ladislav Chudík (John Gabriel Borkman)



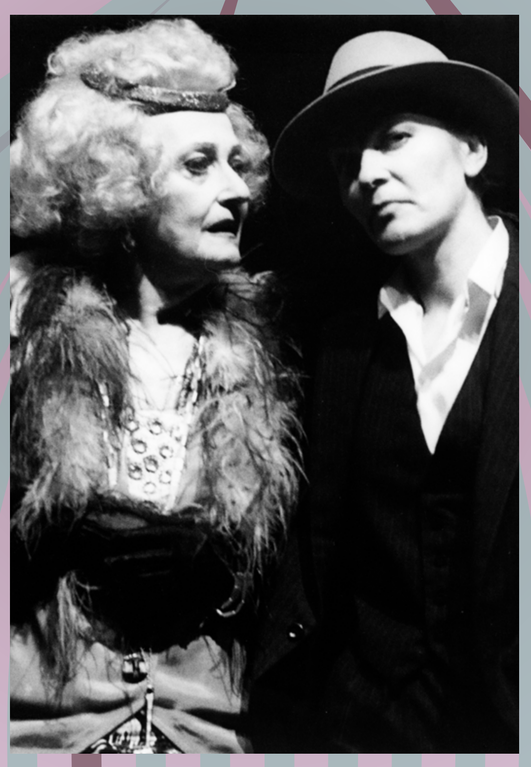
Anton Pavlovič Čechov: ***Tri sestry***
SND, réžia Ľubomír Vajdička, 1984
Božidara Turzonovová (Oľga), Mária Prechovská (Anfisa)



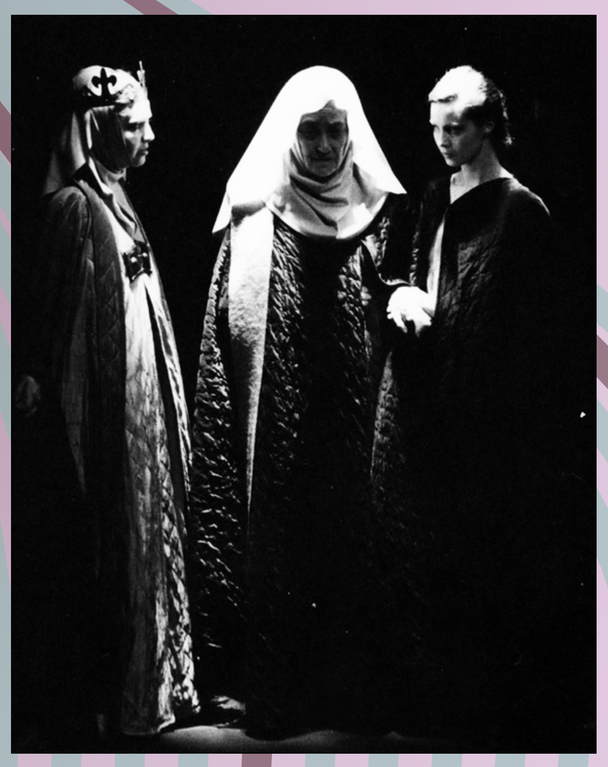
Henry James: ***Aspernove listy***
SND, réžia Miloš Pietor, 1986
Emília Vášáryová (Tina),
Mária Prechovská (Juliana Bordereauová)

„Prechovskej Vojvodkyňa z Yorku, matka kráľov, je shakespearovskou Mater Dolorosou, matkou všetkých kruto skúšaných matiek. Majestátna nie pre kráľovský purpur, ale pre rúcho ľudského utrpenia.“

ČAVOJSKÝ, Ladislav. Koruna kráľovskému cyklu. In *Film a divadlo*, 1987, roč. 31, č. 20, s. 14.



Bertolt Brecht: ***Dobrý človek zo Sečuanu***
SND, réžia Vladimír Strnisko, 1986
Mária Prechovská (Majiteľka domu Mi Ci),
Anna Javorková (Šen Te – Šuj Ta)



William Shakespeare: ***Richard III.***
SND, réžia Miloš Pietor, 1987
Emília Vášáryová (Elizabeth), Mária Prechovská (Vojvodkyňa z Yorku),
Anna Maľová (Clarenceova dcéra)



Per Olov Enquist: ***Zo života dážďoviek***
SND, réžia Martin Huba, 1988
Mária Prechovská (Starena),
Martin Huba (Hans Christian Andersen)



Christopher Hampton: ***Nebezpečné vzťahy***
SND, réžia Vladimír Strnisko, 1990
Anna Javorková (Markíza de Merteuil),
Mária Prechovská (Pani de Rosemonde)

Pred televíznou a filmovou kamerou

Okrem divadelného javiska herečka pravidelne prijímala aj ponuky z rozhlasu, televízie a filmu. V týchto médiách mala možnosť stvárniť desiatky postáv z klasického i moderného repertoáru, ktoré sa jej nedostávali na domovskej scéne. Za vyše štyridsať rokov svojej aktívnej kariéry vytvorila pred kamerou a za mikrofónom nespočetný rad jedinečných kreácií, ktoré aj pri dnešných reprízach dosvedčujú jej herecké majstrovstvo.



Kozie mlieko
Réžia Ondrej Jariabek, 1950
Mária Prechovská (Zuzka Omastová), Otto Lackovič (Jožko)



Previerka lásky
Réžia Jozef Medveď, 1956
Ctibor Filčík (Hlavný inžinier), František Dibarbora (Majster),
Mária Prechovská (Žena hlavného inžiniera)



Muž pre každé počasie
Réžia Magda H. Lokvencová, 1964
Mária Prechovská (Alice Morová),
Gustáv Valach (Thomas Moor)



Posledná bosorka
Réžia Vladimír Bahna, 1957
Mária Prechovská (Aranka), František Dibarbora (Rektor Melchorios)



Poslední
Réžia Ivan Balaďa, 1961
Mária Prechovská (Sofia), Štefan Kvietik (Alexander),
Elo Romančík (Jakov Kolomijcev)



Dom Bernardy Alby
Réžia Ivan Teren, 1966
Mária Prechovská (Poncia), Hana Meličková (Bernarda Alba)



Rozmajrín
Réžia Karol L. Zachar, 1969
Judita Ďurdiaková (Oľga), Mária Prechovská (Darina)



Biela stužka v tvojich vlasoch
Réžia Vladimír Kavčiak, 1977
Jana Březinová (Sestra), Ľudovít Greššo (Vengloš), Blanka Waleská (Juríková),
Vilém Pfeiffer (Fest), Mária Prechovská (Magda Studénková), Marta Černická (Margarétka)



Veselé panie z Windsoru
Réžia Karol L. Zachar, 1980
Dušan Blaškovič (Falstaff),
Mária Prechovská (Quickly)

Pohľad do zákulisia



Skúška inscenácie *Učené ženy* (1954).
Juraj Paška, Mária Prechovská, Beta Poničanová, Milada Želenská



Počas kostýmovej skúšky k inscenácii *Herodes a Herodias* (1955).



Herečky Mária Prechovská, Beta Poničanová, Mária Bancíková a Oľga Sýkorová počas prvomájového sprievodu v 50. rokoch 20. storočia.



Civilný portrét,
druhá polovica 40. rokov 20. storočia





Mária Prechovská a Ctibor Filčík pri výcviku juda, ktorý prebiehal počas skúšobného procesu inscenácie *Milionárka* (1960).



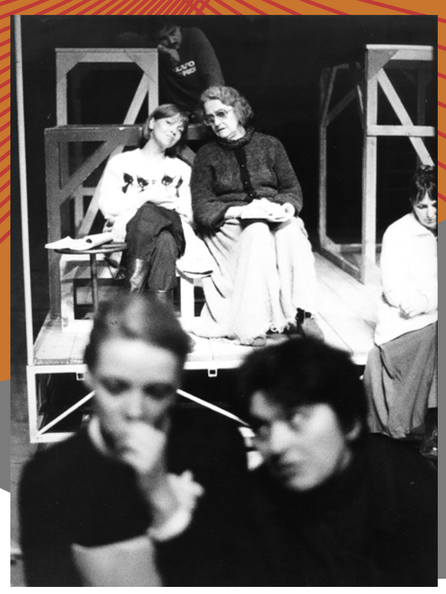
Civilný portrét, 60. roky 20. storočia



Počas natáčania televíznej inscenácie *Poslední* (1961).
Mária Prechovská, Viera Strnisková, Elo Romančík



S dcérou Janou a synom Markom,
60. roky 20. storočia



Skúška inscenácie *Transport* (1985)
Vpredu: Zdena Studenková, Eva Kristinová
Vzadu: Zuzana Cigánová, Jozef Vajda,
Mária Prechovská, Viera Topinková